

Slatvinska, M. O. "Kryterii otsiniuvannia efektyvnosti funktsionuvannia alternatyvnykh system opodatkuvannia" [Criteria for assessing the efficiency of the functioning of alternative taxation systems]. *Naukovyi visnyk*, no. 1 (2014): 128-144.

Sokolovska, A. M. *Osnovy teorii podatkiv* [Fundamentals of the theory of taxes]. Kyiv: Kondor, 2010.

Sutormina, V. M., Fedosov, V. M., and Andrushchenko, V. L. *Derzhava – podatky – biznes (Iz svitovoho dosvidu fiskalnoho rehuliuivannia rynkovoi ekonomiky)* [State – Taxes – Business (From

the Global Experience of Fiscal Regulation of a Market Economy)]. Kyiv: Lybid, 1992.

Tkachenko, V. Ye., and Kalambet (Yudina), S. V. "Podatky yak instrument vyrivniuvannia finansovykh rezultativ diialnosti subiektiv hospodariuvannia" [Taxes as a tool for the alignment of financial results of entities]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 5 (2016): 350-356.

Zolotko, I. A., and Bilyk, M. D. *Podatkova systema Ukrainy* [Tax system of Ukraine.]. Kyiv: KNEU, 2000.

УДК 336.14.352

БЮДЖЕТ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЯК ОСНОВА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

©2018 КОРОВІЙ В. В.

УДК 336.14.352

Коровий В. В. Бюджет територіальної громади як основа місцевих фінансів

Метою статті є розкриття сутності та ролі бюджетів територіальних громад у системі фінансового забезпечення місцевого самоврядування, визначення підходів до формування місцевих бюджетів як вагомого інструменту соціально-економічного розвитку територій. Досягнення фінансової самодостатності місцевого самоврядування дозволить реалізувати принцип збалансованого функціонування місцевих фінансів. Важливим завданням є визначення ролі інституту місцевих фінансів у сучасному економічному середовищі, необхідності внесення інституційних змін у бюджетний процес, проведення адміністративно-територіальних перетворень. Міжбюджетні трансферти та видатки бюджету відіграють визначальну роль у збільшенні обсягу фінансування соціальних програм, забезпеченні фінансової стабільності та посиленні її впливу на соціально-економічний розвиток території та збалансованості місцевого бюджету. Доцільним є збільшення інноваційної складової місцевих бюджетів, обсягу фінансування соціальних програм, зменшення залежності місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету, забезпечення економічної та фінансової стабільності, посилення впливу регулювання міжбюджетних відносин на соціально-економічний розвиток територій.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, місцеві фінанси, територіальна громада, міжбюджетні відносини.

Бібл.: 18.

Коровий Валерій Вікторович – кандидат економічних наук, докторант кафедри фінансів, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: ndfi@knteu.kiev.ua

УДК 336.14.352

Коровий В. В. Бюджет территориальной общины как основа местных финансов

Целью статьи является раскрытие сущности и роли бюджетов территориальных общин в системе финансового обеспечения местного самоуправления, определение подходов к формированию местных бюджетов как весомого инструмента социально-экономического развития территорий. Достижение финансовой самодостаточности местного самоуправления позволит реализовать принцип сбалансированного функционирования местных финансов. Важной задачей является определение роли института местных финансов в современной экономической среде, необходимости внесения институциональных изменений в бюджетный процесс, проведение административно-территориальных преобразований. Межбюджетные трансферты и расходы бюджета играют определяющую роль в увеличении объема финансирования социальных программ, обеспечении финансовой стабильности и усилении её влияния на социально-экономическое развитие территории и сбалансированности местного бюджета. Целесообразно увеличение инновационной составляющей местных бюджетов, объема финансирования социальных программ, уменьшение зависимости местных бюджетов от трансфертов из государственного бюджета, обеспечение экономической и финансовой стабильности, усиление влияния регулирования межбюджетных отношений на социально-экономическое развитие территорий.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная система, местные финансы, территориальная община, межбюджетные отношения.

Библ.: 18.

Коровий Валерий Викторович – кандидат экономических наук, докторант кафедры финансов, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: ndfi@knteu.kiev.ua

UDC 336.14.352

Koroviy V. V. The Territorial Community Budget as a Basis of Local Finances

The article is aimed at disclosing the essence and role of budgets of territorial communities in the system of financial provision of the local self-government, defining the approaches to formation of local budgets as a weighty instrument of the socio-economic development of territories. Achieving the financial self-sufficiency of local government will allow implementing of the principle of balanced functioning of local finances. An important task is to determine the role of the institution of local finances in the modern economic environment, the need to introduce institutional changes in the budget process, the carrying out of administrative-territorial transformations. The inter-budgetary transfers and budget expenditures play a decisive role in increasing the volume of financing of social programs, ensuring financial stability, and strengthening its influence on the socio-economic development of territory along with balance of the local budget. It is expedient to increase the innovation component of local budgets, the volume of financing of social programs, decrease dependence of local budgets on transfers from the State budget, ensuring economic and financial stability, strengthening the influence of regulation of the inter-budgetary relations on the socio-economic development of territories.

Keywords: budget, budgetary system, local finances, territorial community, inter-budgetary relations.

Bibl.: 18.

Koroviy Valeriy V. – PhD (Economics), Candidate on Doctor Degree, Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: ndfi@knteu.kiev.ua

Бюджет територіальної громади є одним із основних понять у місцевих фінансах. Теоретичні основи фінансового забезпечення місцевого самоврядування полягають у визначенні сутності бюджету територіальної громади як базової одиниці місцевих фінансів. Місцеві бюджети є основною ланкою фінансів місцевого самоврядування і формуються в адміністративно-територіальних одиницях. Формування місцевого бюджету обумовлене необхідністю здійснювати повноваження, які покладені на територіальну громаду, адже для задоволення потреб і вирішення завдань місцевого самоврядування необхідно мати достатній фінансовий ресурс для їх реалізації.

Вагомий внесок у дослідження сутності та ролі місцевих бюджетів як інструменту соціально-економічного розвитку територій зробили вітчизняні вчені: А. Буряченко [3], А. Карамушка [4], О. Кириленко [5], Н. Косаревич [6], В. Макогон [16], А. Максютя [10], А. Мярковський [11], І. Легкоступ [7], А. Лисяк [1], І. Луніна [13], І. Лук'яненко [8], І. Лютий [15], Ю. Остріщенко [12], В. Федосов [2], І. Чугунов [10; 16; 17], С. Юрій [2] та інші. Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених з питань розвитку місцевих фінансів можна назвати праці Дж. Когана [18] Р. Мастрейва [9], Дж. Тейлора [18], Х. Циммерманна [14].

Метою статті є розкриття сутності та ролі бюджетів територіальних громад у системі фінансового забезпечення місцевого самоврядування, визначення підходів формування місцевих бюджетів як вагомого інструменту соціально-економічного розвитку територій.

Розглядаючи місцеві бюджети як фінансову категорію, слід врахувати їх певні особливості. Місцеві бюджети мають особливий статус перерозподільчого механізму, який проявляється в накопиченні грошових засобів у фондах місцевого самоврядування і спрямуванні їх на задоволення соціально-культурних, комунальних, побутових потреб територіальної громади. За допомогою місцевих бюджетів проходить перерозподіл вартості між територіями в економічній та суспільній сферах. Одним із вагомих завдань місцевого бюджету є фінансування заходів по задоволенню суспільних потреб відповідно до завдань певної територіальної громади.

Вагомим є забезпечення органами місцевого самоврядування стійкості, динамічності, збалансованості економічного зростання в адміністративно-територіальних одиницях, реалізації основних пріоритетів бюджетної політики на місцевому рівні, у тому числі напрямів визначення дієвих джерел формування доходів місцевих бюджетів, що має здійснюватися із урахуванням необхідності забезпечення достатнього рівня інституційних перетворень бюджетного середовища.

Місцеві бюджети впливають на соціально-економічні процеси та суспільні відносини, обґрунтований рівень фінансового забезпечення надає змогу для підвищення якісного рівня соціального захисту

населення. Важливим завданням є визначення ролі інституту місцевих фінансів у сучасному економічному середовищі, необхідності внесення інституційних змін у бюджетний процес, проведення адміністративно-територіальних перетворень [11]. Від зазначеного залежить ефективність розвитку бюджетної системи та економіки в цілому.

Органи місцевого самоврядування більшості розвинутих країн відіграють істотну роль у наданні державних послуг, активно вкладають кошти в інфраструктуру та місцевий економічний розвиток. Рівень дотаційності місцевих бюджетів у країнах з розвинутою економікою значно нижчий, ніж в Україні. У структурі міжбюджетних трансфертів переважає дотація вирівнювання, яка надає змогу органам місцевого самоврядування ефективно використовувати та перерозподіляти відповідні кошти. Важливим напрямом регулюючої ролі місцевих бюджетів є вплив на інвестиційно-інноваційні процеси. Бюджетні кошти повинні спрямовуватись на забезпечення сприятливого соціально-економічного середовища, стабілізацію та прозорість бюджетної системи, достатніх темпів економічного зростання [10].

Досягнення мети фінансової самодостатності місцевого самоврядування дозволить реалізувати принцип збалансованого функціонування місцевих фінансів. При цьому важливим є врахування демографічної та інституційної складових, взаємоузгодженість фінансово-економічних завдань в межах адміністративно-територіальних одиниць. Доцільним є вдосконалення системи міжбюджетного регулювання за допомогою якісних і кількісних індикаторів. Для посилення результативності міжбюджетного регулювання важливим є упорядкування та системний перегляд фінансових нормативів бюджетної забезпеченості [13].

Вагомим є подальше посилення системності та послідовності в реалізації бюджетної політики щодо децентралізації, визначення відповідної структури дохідної, видаткової частин місцевих бюджетів різних рівнів. Фінансова децентралізація певним чином сприяє макроекономічній стабілізації, упорядкуванню видатків бюджету. Одним із важливих аспектів цього є створення умов для економічної конкуренції між адміністративно-територіальними одиницями. Зміцнення фінансового потенціалу територій базується на засадах ефективності податкового механізму, розвитку системи управління місцевими фінансами, що дозволить підвищити результативність виконання стратегічних завдань соціально-економічного розвитку територій. Розробка бюджетної стратегії із урахуванням циклічності економічного розвитку, бюджетно-податкової збалансованості, реформування місцевих бюджетів позитивним чином вплинуть на ефективність бюджетної системи [16].

Бюджетний потенціал територій значно відрізняється, що викликає необхідність у фінансовій

підтримці тих місцевих бюджетів, умови формування яких характеризуються низьким рівнем розвитку економіки і незначним податковим потенціалом [15]. З огляду на відмінності у природних умовах, демографічній ситуації, економічній обстановці територій держави і, в цілому, у рівнях економічного і соціального розвитку, які є досить значними, доцільним представляється застосування зважених підходів і рішень при формуванні та виконанні доходів і видатків місцевих бюджетів.

Розроблені підходи до забезпечення моніторингу доходів і видатків місцевого бюджету визначили основні завдання в процесі створення ефективного механізму формування бюджету територіальної громади в системі міжбюджетних відносин, серед яких:

- ✦ забезпечення стабільності та вдосконалення якості надання органами місцевого самоврядування суспільних благ і послуг відповідно до соціальних стандартів;
- ✦ оптимізація інформації для прийняття управлінських рішень по бюджету;
- ✦ раціоналізація видатків бюджету та підвищення ефективності їх використання;
- ✦ аналіз причин невиконання доходів бюджету, формування рекомендацій щодо їх усунення;
- ✦ діагностика внутрішніх змін в управлінні ресурсами бюджету і зовнішніх факторів;
- ✦ визначення гранично важливих елементів стратегічного напрямку бюджетної політики на рівні території [5].

Результати економічної оцінки методики планування та виконання місцевого бюджету на основі методу відносних показників дозволили зробити висновки щодо визначення ключових цілей і завдань бюджетної політики на рівні міста, отримати повну, обґрунтовану, достовірну інформацію про процес управління ресурсами місцевого бюджету в розрізі підгруп спроможностей, виявити проблемні сектори, які потребують додаткової уваги та аналізу, і окреслити резерви бюджету в процесі здійснення його планування та формування [17].

Найбільш дієвою та ефективною спроможністю бюджету територіальної громади є соціальна складова, другий рівень має фінансова і останній – економічна, що свідчить про необхідність подальшого вдосконалення фінансової складової міського бюджету, розроблення механізмів більш ефективного бюджетного планування і прогнозування, збалансування бюджетних показників за допомогою механізму фінансового вирівнювання. В економічній сфері органам місцевого самоврядування необхідно проводити більш активну діяльність з розширення методів впливу на підприємницьку сферу, підвищення рівня співпраці із суб'єктами господарювання, зниження ступеня податкового навантаження в рамках

повноважень місцевої влади, сприяння покращенню інвестиційного клімату та інноваційного розвитку території.

Бюджетне прогнозування є одним із важливих і обов'язкових етапів складання місцевого бюджету та в подальшому буде орієнтиром при плануванні бюджетних показників. В умовах курсу на децентралізацію вітчизняної бюджетної системи, реформування територіальних засад органів місцевого самоврядування, розширення їх відповідальності за соціально-економічний розвиток території особливого значення набуває досягнення збалансування між доходами та видатками місцевих бюджетів. Бюджетне вирівнювання є складовою міжбюджетних відносин, що, своєю чергою, є ланкою механізму бюджетного регулювання. Виходячи з того, органи яких рівнів управління є суб'єктами міжбюджетних регулювання, виділяють вертикальне і горизонтальне бюджетне вирівнювання [8].

При формуванні механізму фінансового вирівнювання територій перед державою стоїть завдання створення таких економічних умов у країні, які б сприяли підвищенню ефективності відтворювального процесу на кожній з його територій. Механізм міжбюджетних відносин у системі фінансового вирівнювання є вагомим у кожній країні та формується відповідно до її територіального устрою, рівня децентралізації повноважень і обсягу бюджетних коштів, а також особливостей розвитку територій. У країні формування системи міжбюджетних відносин і механізм їх функціонування обумовлені необхідністю створення системи фінансового вирівнювання місцевих бюджетів в умовах наявних фінансових диспропорцій окремих територій. Фінансові відносини регіонів, їх територій і центру в Україні повинні здійснюватися відповідно до необхідного рівня врахування чинників залежності регіонального бюджету та його територій від рівня розвитку регіону, досягнутого рівня соціальної інфраструктури, а також науково-технічного, трудового, інноваційного, інвестиційного та демографічного потенціалів [14].

Міжбюджетні трансферти та видатки бюджету відіграють визначальну роль у збільшенні обсягу фінансування соціальних програм, забезпеченні фінансової стабільності та посиленні її впливу на соціально-економічний розвиток території та збалансованості місцевого бюджету. Чинна модель міжбюджетних відносин недостатньою мірою дозволяє органам місцевого самоврядування проводити повноцінну регіональну політику, знаходиться на стадії формування і потребує вдосконалення з метою вирішення проблем механізму формування бюджету і перетворення його на більш справедливий, стійкий і ефективний в соціальному і економічному відношенні. Застосування дієвої моделі реалізації міжбюджетних відносин в умовах збалансованості місцевого бюджету дозволить

підвищити рівень забезпечення фінансової стабільності та посилити її вплив на соціально-економічний розвиток території. Видатки бюджету відіграють важливу роль в задоволенні суспільних потреб населення. Залежно від того, яка частка видаткових повноважень закріплюється за центральною, а яка за місцевою владою, розрізняють ступінь децентралізованого підходу до управління бюджетними коштами [3].

Сутність фіскальної децентралізації в широкому розумінні полягає в розподілі та делегуванні відповідальності між державними структурами різних рівнів, включаючи центральну владу, органи місцевого самоврядування. Існують певні підходи до забезпечення макроекономічної стабільності в умовах децентралізації, які ґрунтуються на принципах розмежування видаткових повноважень між рівнями влади: підхід передбачає, що за місцевими бюджетами закріплюються видаткові функції, які важко піддаються впливу економічних коливань. Це дозволяє спростити процес бюджетного планування та уникнути проциклічної бюджетної політики місцевих органів влади. Стабільна місцева політика в даному випадку є інструментом нейтралізації циклічних коливань; підхід полягає в закріпленні за місцевою владою видатків, які носять циклічний характер. За таких умов бюджетна політика на регіональному рівні повинна бути гнучкою по відношенню до зовнішніх динамічних факторів. Крім того, органи місцевого самоврядування мають бути забезпечені власними надходженнями, необхідними для виконання видаткових повноважень без залучення коштів державного бюджету [18].

Формульна методика формування місцевих бюджетів є найбільш оптимальною і забезпечує при розподілі бюджетних асигнувань однаковий підхід до всіх територій та рівні можливості для розвитку відповідних галузей незалежно від наявної мережі, яка протягом минулих років формувалася без урахування тенденцій змін кількості населення та потреб регіонів [12].

Достатньо обґрунтованими є такі *принципи розподілу повноважень*:

- ✦ органи державної влади середнього і, особливо, нижнього рівня повинні володіти повноваженнями із формування бюджетних доходів за рахунок найменш мобільних податків. Це дозволяє уникати значних витрат на адміністрування податків з мобільною базою. Податки з немобільною базою дають стабільне і прогнозоване джерело доходів для регіональних і місцевих органів самоврядування. Виходячи із цього критерію податки на дохід доцільно регулювати на найвищому рівні бюджетної системи. Повноваження із регулювання податків на споживання та заробітну плату доцільно передати на середній рівень управління, податки на майно, нерухомість, землю найбільш ефективно адмініструються на найнижчому рівні;

- ✦ повноваження із регулювання прогресивного оподаткування, що спрямовується на досягнення цілей перерозподілу доходу, доцільно закріплювати за центральним рівнем влади. Це дозволяє уникати переміщення населення із регіонів з менш сприятливими умовами оподаткування до регіонів з більш привабливими умовами;
- ✦ повноваження із регулювання податків, що виконують стабілізаційну функцію, доцільно закріпити за центральним рівнем влади, у той час як податки, що закріплюються або знаходяться в юрисдикції місцевої влади, повинні бути циклічно стійкими. Даний принцип пояснюється тим, що використання інструментів фіскальної політики для цілей економічної стабілізації є переважною функцією центральної влади. Таким чином, ефективними регіональними податками є податки з високим рівнем стійкості до циклічних коливань (податки на майно та споживання), у той час як податки із вбудованою гнучкістю до циклічних коливань (податки на доходи фізичних та юридичних осіб) повинні бути пріоритетом центральних органів управління;
- ✦ якщо податкова база нерівномірно розподілена по території країни, повноваження з її оподаткування повинні належати центральним органам управління. Цей принцип дозволяє запобігати ситуації, коли місцеві органи самоуправління можуть встановлювати податки на природні ресурси за заниженими ставками, що призводить до неефективного використання ресурсів. Таким чином, повноваження із оподаткування природних ресурсів, що нерівномірно розподілені по території країни, повинні належати центральним органам управління [9].

Усі функції, що належать до сфери управління держави, можна поділити на такі групи: функції, що вимагають централізації; функції, що вимагають децентралізації; функції, які належать до спільного управління центральними і місцевими органами влади.

У класичній теорії суспільного сектора виділяють такі основні *функції держави*: стабілізаційну, перерозподільчу й алокаційну (виробництво суспільних благ). Стабілізаційна функція полягає в макроекономічній стабілізації, пом'якшенні негативних наслідків коливань економічних циклів. Досвід країн, де відбувались економічні кризи, доводить, що антикризова політика повинна проводитись оперативно з одного центру. Проведення таких заходів з кількох центрів може тільки поглибити економічну кризу. Інструменти грошово-кредитної політики також належать до виключної компетенції центрального банку. Врахову-

ючи також відкритість та взаємозв'язок регіональних економічних систем, можна зазначити, що стабілізаційна функція повинна бути в компетенції центрального рівня влади [2].

Мета перерозподільної функції полягає в тому, щоб зменшити істотні відмінності в доходах різних територій та верств населення. Держава перерозподіляє частину доходів багатих в економічному відношенні територій і верств населення на користь незахищених. Параметри такої перерозподільної політики повинні визначатися централізовано, у той час як частина перерозподільних функцій може здійснюватися на рівні регіонів.

Алокаційна функція полягає в тому, що держава фінансує потреби населення в суспільних благах та може бути розподілена між різними рівнями влади у відповідних співвідношеннях. Залежно від того, яке це суспільне благо, воно може надаватися з різною ефективністю як центральними, так і місцевими органами влади.

Вагомими є такі *критерії розподілу*: територіальна відповідність; наближення до рівня певних територіальних утворень; ефект масштабу. Територіальна відповідність означає, що бюджетні послуги закріплюються за тим рівнем влади, який охоплює більшість споживачів цих послуг. Якщо такі послуги здійснюються для населення всіх або кількох регіонів держави, то відповідні функції і бюджетні повноваження доцільно закріпити за центральним рівнем влади. Якщо ж бюджетні послуги охоплюють мешканців певної області або населення окремого міста чи села, то управлінські функції і бюджетні видатки необхідно передати, відповідно, на рівень суб'єкта місцевого самоврядування. Наближення до рівня тих територіальних утворень, в інтересах населення яких здійснюються бюджетні послуги, означає, що органи місцевого самоврядування краще знають потреби населення в бюджетних послугах, яке проживає на відповідній території. Ефект масштабу означає можливість зниження питомих витрат на надання бюджетних послуг за рахунок збільшення обсягів їхнього надання.

Отже, розглянувши принципи розподілу повноважень між рівнями влади, можна визначити, які функції держави необхідно децентралізувати, які централізувати, а які вимагають змішаного підходу [6].

Функції, які вимагають децентралізації, – це житлово-комунальне господарство, місцевий громадський транспорт, пожежна охорона, охорона правопорядку, благоустрій територій, регіональні та місцеві дороги та деякі інші. Ці функції доцільно поділити на дві групи – функції місцевого самоврядування і функції регіональної влади. До першої групи належать послуги, які обмежені територією окремих населених пунктів (локальні послуги). Якщо послугами користуються жителі кількох населених пунктів, то функції з їх регулювання та виконання доцільно передати ре-

гіональній владі (рівень району, області). Вважають, що найбільшу ефективність у виконанні певної функції можна отримати, якщо закріпити її за найнижчим із можливих рівнів, який здатен її виконати.

До функцій, які, відповідно до критеріїв розподілу, доцільно передати у відання центру, можна віднести: оборону, міжнародну політику, діяльність судової та законодавчої влади та деякі інші.

До функцій, які вимагають змішаного підходу, традиційно відносять освіту, охорону здоров'я та соціальне забезпечення.

Освіта поділяється на початкову, середню та вищу. Початкову та середню освіту доцільно фінансувати з бюджетів місцевих (муніципальних) органів влади, тоді як повноваження по фінансуванню вищої освіти більш ефективно передати на вищий рівень (область, держава), що пояснюється перевагами від економії на масштабі. Такий поділ пов'язаний з тим, що якщо послугами початкової та середньої освіти користуються переважно жителі окремого населеного пункту, тобто вони локалізовані, то послугами вищої освіти користуються мешканці населених пунктів інших регіонів. Важливим є встановлення мінімальних освітніх стандартів, обов'язкових для виконання всіма однотипними освітніми установами.

Угалузі охорони здоров'я ефективним є також розмежування бюджетних повноважень між рівнями бюджетної системи. Так, санітарно-епідеміологічна служба, профілактичні заклади, перша медична допомога зазвичай фінансуються із бюджетів місцевого самоврядування. Фінансування заходів профілактики поширення інфекційних захворювань доцільно фінансувати з бюджетів вищих рівнів, оскільки ці заходи мають регіональний або загальнонаціональний характер. Стаціонарні заклади також ефективніше фінансувати із бюджетів вищих рівнів, оскільки це дає змогу оптимізувати видатки завдяки ефекту масштабу [4].

Соціальне забезпечення має характер перерозподільної функції держави і, відповідно до цього, повинно належати до компетенції центральної влади. Але якщо постає питання щодо органів, які можуть більш ефективно зібрати інформацію про одержувачів соціальної допомоги, то такими органами є місцеві органи влади. Отже, дана функція є також спільною функцією центральної та місцевої влади. Класична теорія децентралізації передбачає, що видаткові повноваження та фінансові джерела будуть розмежовані між рівнями державного управління одночасно, і кожен владний рівень фінансуватиме визначений обсяг видатків відповідно до своїх повноважень. Але в багатьох країнах повноваження більш децентралізовані, ніж фінансові джерела, тому постає необхідність передачі фінансових ресурсів від центральних до регіональних органів влади.

Важливою є роль місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку території. У кожній країні процес децентралізації проходить по-різному, враховуючи, принаймні, особливості політичної системи. Зокрема, аналізу підлягають адміністративні важелі впливу центральної влади. Особливо це стосується бюджетного законодавства в частині порядку складання та виконання місцевих бюджетів, оскільки фінансування делегованих повноважень здійснюватиметься за рахунок трансфертів з центрального бюджету. Крім цього, варто зважати на кількість рівнів органів влади, площу та населення адміністративно-територіальних утворень, систему виборів до місцевих рад [1].

Економічну ефективність слід розглядати в таких аспектах: ефективності розподілу ресурсів та ефективності виробництва суспільних благ. Щодо першого аспекту, то можна розглядати відповідність створеного та очікуваного споживачами набору суспільних товарів та послуг, і як результат – рівень задоволення споживачів, достатньо висока ефективність розподілу ресурсів є результатом децентралізації. Навіть за умови недостатнього позитивного економічного ефекту від децентралізації обов'язково наявні якісні соціальні зрушення. Жителі громади позиціонують себе як активних учасників суспільних процесів адміністративно-територіального утворення, де вони проживають. Оптимальний розподіл повноважень між центром і регіонами, з одного боку, повинен обмежити авторитаризм центральних органів влади, а з іншого – запобігти регіоналізації країни, що є особливо актуальним для країн, які розвиваються. Кожна держава повинна знайти належний підхід до застосування інструментарію децентралізації, враховуючи особливості географічного розташування, забезпечення природними ресурсами, економіки та політичної системи.

Децентралізація повноважень із надання бюджетних послуг підвищує ефективність бюджетних витрат, оскільки наближує органи місцевої влади до потреб територіальних громад, робить їх підзвітними виборцям, дозволяє більш повно враховувати їх переваги, вчасно реагувати на зміни, що відбуваються; децентралізація доходних повноважень, своєю чергою, дозволяє більш точно врахувати особливості та склад податкової бази і тим самим забезпечити достатньо високий рівень доходів місцевого бюджету. Бюджетна децентралізація підвищує відповідальність місцевої влади перед громадою за повноту виконання покладених на неї функцій.

ВИСНОВКИ

Забезпечення збалансованості доходів і витратків місцевих бюджетів сприяє здійсненню економічних перетворень на місцевому рівні, у тому числі фінансуванню капітальних витратків, інвестиційних програм, проведенню дієвої фінансової політики територіаль-

ного розвитку. Фінансовий механізм формування місцевого бюджету являє собою агрегацію низки інституційних засад, за допомогою яких реалізується процес управління доходами та видатками бюджету.

Реалізація ефективного механізму формування місцевого бюджету можлива шляхом удосконалення основних складових системи міжбюджетного регулювання, збільшення економічної ефективності використання сукупних фінансових ресурсів території, що сприятиме зменшенню рівня централізації бюджетних ресурсів, зростанню ступеня відтворення валового регіонального продукту, підвищенню рівня бюджетної забезпеченості населення, формуванню збалансованого місцевого бюджету та підвищенню соціально-економічного розвитку території.

Доцільним є збільшення інноваційної складової місцевих бюджетів, обсягу фінансування соціальних програм, зменшення залежності місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету, забезпечення економічної та фінансової стабільності, посилення впливу регулювання міжбюджетних відносин на соціально-економічний розвиток територій.

Для проведення ефективної децентралізації влади та підвищення економічної самостійності територій слід враховувати ряд факторів:

- ✦ забезпечити збільшення надходжень від місцевих податків та зборів, доходу від використання комунальної власності;
- ✦ закріпити за територіальними утвореннями такий склад доходів, який дозволив би самостійно вирішувати проблеми на місцевому рівні;
- ✦ забезпечити адресну підтримку найбільш депресивних територій;
- ✦ забезпечити перехід місцевого самоврядування до бюджетування, орієнтованого на результат.

Враховуючи необхідність зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування, інститут місцевих фінансів має адаптуватися до інституційних перетворень фінансово-економічного середовища, циклічності економіки, динаміки і тенденцій суспільного розвитку. Також для реалізації принципів ефективного функціонування місцевого самоврядування необхідно забезпечити належний рівень фінансування відповідних суспільних потреб. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетна складова реалізації домінуючих напрямів суспільного розвитку : монографія / за ред. Л. В. Лисяк. Дніпропетровськ : ДДФА, 2015. 396 с.
2. Бюджетна система / за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 871 с.
3. Буряченко А. Є., Філімошкіна І. О. Фіскальна децентралізація та фінансова спроможність місцевого самоврядування в Україні. *Фінанси України*. 2018. № 5. С. 56–68.

4. Карамушка Л. І. Місцевий бюджет як фінансова основа розвитку територіальних громад. *Економічний вісник університету [Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди]*. 2014. № 23/1. С. 206–210.

5. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Русін В. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади / Асоціація міст України. Київ : ТОВ «Підприємство VI ЕН ЕЙ», 2015. 396 с.

6. Косаревич Н. Б. Вплив реформи місцевого самоврядування на зміцнення місцевих фінансів. *Науковий вісник ЧДІЕУ. Серія 1, Економіка*. 2011. № 1 (9). С. 70–77.

7. Легкоступ І. І. Місцеві бюджети у системі бюджетного регулювання: теоретичні аспекти. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 7-8. С. 131–137.

8. Лук'яненко І. Г., Височина А. В. Управління фінансовим потенціалом територіальних громад у контексті реалізації регіональної фінансової політики. *Вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 2. С. 98–101.

9. Масгрейв Р. А. Государственные финансы: теория и практика. М. : Бизнес Атлас, 2009. 716 с.

10. Максютя А. А., Чугунов І. Я. Бюджетна складова суспільного розвитку. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 3. С. 45–54.

11. Мярковський А. І. Перспективи вдосконалення фінансового регулювання в Україні: глобальні виклики. *Фінанси України*. 2014. № 5. С. 7–19.

12. Остріченко Ю. В. Досвід застосування елементів стратегічного бюджетного планування в країнах з ринковою економікою. *Наукові праці НДФІ*. 2011. № 1. С. 21–29.

13. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні / за ред. І. О. Луніної. Київ : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2016. 70 с.

14. Циммерманн Х. Муниципальные финансы / пер. с нем. М. : Издательство «Дело и Сервис», 2003. 352 с.

15. Фінанси / за ред. І. О. Лютого. Київ : Видавництво Лира-К, 2017. 728 с.

16. Чугунов І. Я., Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень. *Економічний часопис-XXI*. 2016. № 3-4 (2). С. 66–69.

17. Чугунов І. Я., Собчук С. І. Формування бюджетної політики економічного розвитку країни. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2018. № 3. С. 103–116.

18. Cogan J. F., Taylor J. B., Wieland V., Wolters M. H. Fiscal consolidation strategy. *Journal of Economic Dynamics and Control*. 2013. Vol. 37 No. 2. P. 404–421.

REFERENCES

Biudzhetna skladova realizatsii dominantnykh napriamiv suspilnoho rozvytku [Budget component of realization of dominant directions of social development]. Dnipropetrovsk: DDFA, 2015.

Biudzhetna systema [Budget system]. Kyiv: Tsentr natchalnoi literatury, 2012.

Buriachenko, A. Ye., and Filimoshkina, I. O. "Fiskalna detentralizatsiia ta finansova spromozhnist mistsevoho samovriadvannia v Ukraini" [Fiscal decentralization and financial capacity of local self-government in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 5 (2018): 56-68.

Chuhunov, I. Ya., and Makohon, V. D. "Biudzhetna polityka v umovakh ekonomichnykh peretvoren" [Budget policy in the context of economic transformation]. *Ekonomichniy chasopys-XXI*, no. 3-4 (2) (2016): 66-69.

Chuhunov, I. Ya., and Sobchuk, S. I. "Formuvannia biudzhetnoi polityky ekonomichnoho rozvytku krainy" [Formation of the budget policy of the country's economic development]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, no. 3 (2018): 103-116.

Cogan, J. F. et al. "Fiscal consolidation strategy". *Journal of Economic Dynamics and Control*, vol. 37, no. 2 (2013): 404-421.

Finansy [Finances]. Kyiv: Vyd-vo «Lira-K», 2017.

Karamushka, L. I. "Mistsevyi biudzhety yak finansova osnova rozvytku terytorialnykh hromad" [Local budget as a financial basis for the development of territorial communities]. *Ekonomichniy visnyk universytetu [Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody]*, no. 23/1 (2014): 206-210.

Kosarevych, N. B. "Vplyv reformy mistsevoho samovriadvannia na zmitsnennia mistsevykh finansiv" [Impact of local self-government reform on strengthening local finances]. *Naukovyi visnyk ChDIEU. Serii 1: Ekonomika*, no. 1 (9) (2011): 70-77.

Kyrylenko, O. et al. *Planuvannia ta upravlinnia finansovoy resursamy terytorialnoi hromady* [Planning and management of financial resources of the territorial community]. Kyiv: TOV «Pidpriemstvo VI EN EI», 2015.

Lehkostup, I. I. "Mistsevi biudzhety u systemi biudzhetnoho rehuliuвання: teoretychni aspekty" [Local budgets in the system of budgetary regulation: theoretical aspects]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, no. 7-8 (2012): 131-137.

Lukianenko, I. H., and Vysochyna, A. V. "Upravlinnia finansovym potentsialom terytorialnykh hromad u konteksti realizatsii rehionalnoi finansovoi polityky" [Management of financial potential of territorial communities in the context of realization of regional financial policy]. *Visnyk Ukrainiskoi akademii bankivskoi spravy*, no. 2 (2014): 98-101.

Maksiuta, A. A., and Chuhunov, I. Ya. "Biudzhetna skladova suspilnoho rozvytku" [Budget component of social development]. *Visnyk KNTSU*, no. 3 (2012): 45-54.

Masgreyv, R. A. *Gosudarstvennyye finansy: teoriya i praktika* [Public finance: theory and practice]. Moscow: Biznes Atlas, 2009.

Miarkovskyi, A. I. "Perspektyvy vdoskonalennia finansovoho rehuliuвання v Ukraini: hlobalni vyklyky" [Prospects for Improving Financial Regulation in Ukraine: Global Challenges]. *Finansy Ukrainy*, no. 5 (2014): 7-19.

Ostrishchenko, Yu. V. "Dosvid zastosuvannia elementiv stratehichnoho biudzhetnoho planuvannia v krainakh z rynkovoju ekonomikoiu" [Experience in applying strategic budget planning elements in market economies]. *Naukovi pratsi NDFI*, no. 1 (2011): 21-29.

Rozvytok biudzhetnoi detsentralizatsii v Ukraini [Development of budget decentralization in Ukraine]. Kyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy, 2016.

Tsimmerrmann, Kh. *Munitsipalnyye finansy* [Municipal finance]. M: Izd-vo «Delo i Servis», 2003.